

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LVI. De subiecto virtutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

AD QUINTVM dicendum, q[uo]d uirtute p[ot]t aliq[ui]s male uti tanquā obiecto, puta, cū male s[er]u[er]e de uirtute, cum odit eā, uel superbit de ea: nō autē tanquā principio uis, ita, s[ed] quōd malus sit actus uirtutis.

AD SEXTVM dicendum, quōd uirtus infusa causatur in nobis a Deo sine nobis agentibus, non tamē sine nobis consentientibus: & sic est intelligendum quod dicitur, Quam Deus in nobis sine operatur. q[uo]d uerō per nos aguntur, Deus in nobis causat, nō sine nobis agentibus, ipse enim operatur in omni uoluntate, & natura.

QVAESTIO LVI.

De subiecto uirtutis, in sex articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto uirtutis.

ET CIRCA hoc queruntur sex.

¶ Primo, Vtrum uirtus sit, in potētia animæ, sicut in subiecto.

¶ Secundo, Vtrum una uirtus possit esse in pluribus potentiis.

¶ Tertio, Vtrum intellectus possit esse subiectum uirtutis.

¶ Quarto, Vtrum irascibilis & concupiscibilis.

¶ Quinto, Vtrum uires apprehensiuæ sensitiuæ.

¶ Sexto, Vtrum uoluntas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus sit in potentia animæ, sicut in subiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Vt, q[uo]d uirtus non sit in potentia animæ, sicut in subiecto. Dicit enim Aug. in 2. de lib. arb. * quōd uirtus est qua recte uiuitur, uiuere autem non est per potentiam animæ, sed per eius essentiam. ergo uirtus non est in potentia animæ, sed in eius essentia.

¶ Præ. Philosophus dicit in 2. Eth. * Virtus est quæ bonum facit habentem, & opus bonum reddit; sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habēs uirtutem constituitur per essentiam animæ, ergo uirtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quā ad eius essentiam.

¶ Præ. Potentia est in secunda specie qualitatis, uirtus autem est quædam qualitas, ut supra dictum ē; * qualitatis autem non est qualitas. ergo uirtus non est in potentia animæ, sicut in subiecto.

SED CONTRA. Virtus est ultimum potētiæ, ut dicitur in 1. de cœlo: * sed ultimum est in eo, cuius est ultimum. ergo uirtus est in potentia animæ.

RESPON. Dicendum, q[uo]d uirtutem pertinere ad potētiā animæ, ex tribus potest esse manifestum. Primo quidem ex ipsa ratione uirtutis, quæ importat perfectionem potētiæ: perfectio autem est in eo cuius est perfectio. Secundo ex eo, quōd est habitus operatiuus, ut supra dictum est: * omnis autem operatio est ab anima per aliquam potētiā. Tertio ex hoc, quōd disponit ad optimum: optimum autē est finis, qui uel est operatio rei, uel aliquid consecutum per operationem a potētia egredientē. unde uirtus humana est in potētia animæ, sicut in subiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quōd uiuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur uiuere ipsum esse uiuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est uiuenti essendi principium. Alio modo uiuere dicitur operatio uiuentis, & sic uirtute recte uiuitur, inquantum per eam aliquis recte operatur.

AD SECVNDVM dicendum, quōd bonum uel

est finis, uel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum bonum operantis consistat in operatione, hoc etiā ipsum, q[uo]d uirtus operantē bonū facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potētiā.

AD TERTIVM dicendum, quōd unum accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto, nō quia accidēs per se ipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia unū accidens in hæret substantiæ mediante alio accidente, ut color corpori mediante superficie: unde superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo mōdo potētia animæ dicitur esse subiectum uirtutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum una uirtus possit esse in pluribus potentiis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q[uo]d una uirtus possit esse in duabus potētiis. Habitus enim cognoscuntur per actus, sed unus actus progreditur diuersimode a diuersis potētiis, sicut ambulatorio procedit a ratione ut dirigente, a uoluntate sicut a mouente, & a potētia motiua sicut ab exequente. ergo etiam unus habitus uirtutis potest in pluribus esse potētiis.

¶ Præ. Philosophus dicit in 2. Eth. * quōd ad uirtutē tria requiruntur. scire, uelle, & immobiliter operari: sed scire pertinet ad intellectum, uelle ad uoluntatem. ergo uirtus potest esse in pluribus potētiis.

¶ Præ. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilia, ut dicitur in 6. Eth. * est etiam in uoluntate, quia non potest esse cum uoluntate peruersa, ut in eodem lib. * dicitur. ergo una uirtus potest esse in duabus potētiis.

SED CONTRA. Virtus est in potētia animæ sicut in subiecto, sed idem accidens non potest esse in pluribus subiectis. ergo una uirtus nō potest esse in pluribus potētiis animæ.

RESPON. Dicendum, quōd aliquid esse in duobus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quōd ex quo sit in utroque, & sic impossibile est unam uirtutem esse in duabus potētiis: quia diuersitas potētiarum attenditur secundum generales condiciones obiectorum, diuersitas autem habituum secundum specialia. unū ubicunque est diuersitas potētiarum, est diuersitas habituum: sed non conuertitur. Alio modo potest esse aliquid in duobus, uel pluribus, non ex æquo, sed ordine quodam: & sic una uirtus pertinet ad plures potētiās, ita quōd in una sit principaliter, & se extendat ad alias per modum diffusionis, uel per modum dispositiōis, secundum quod una potētia mouetur ab alia, & secundum quod una potētia accipit ab alia.

AD PRIMVM ergo dicendum, q[uo]d idē actus non potest æqualiter & eodē ordine pertinere ad diuersas potētiās, sed scdm diuersas rōnes, & diuerso ordine.

AD SECVNDVM dicendum, q[uo]d scire præexigitur ad uirtutem moralem, inquantum uirtus moralis operatur secundum rationem rectam, sed essentialiter in appetendo uirtus moralis consistit.

AD TERTIVM dicendum, quōd prudentia realiter est in rōne sicut in subiecto, sed præsupponit rectitudinem uoluntatis sicut principium, ut infra dicitur. *

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus possit esse subiectum uirtutis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quōd intellectus nō

Super quas quinquagesima extra articulum tertium.

In arti. 3. quæst. 56. Omnis duobus primis, dubium occurrit de sensu & ueritate

D. 445.

Inf. q. 60. a. 5. cor.

c. 4. tom. 5.

c. 5. to. 5.

c. 13. in 5.

D. 1041.

D. 775.

D. 695.

1173.

D. 49.

ar. 1. eq. & q. 57. ar. 4.

te litera: cum ponit differentiam inter uirtutem simpliciter & intellectualem. ex hoc quod aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus: sed non dat quod semper operetur recte, ut Grammatica &c. aliquis autem dat & facultatem faciendi bonum opus, & dat quod aliquis recte utatur facultate, ut iustitia. Est autem

f. r. c. 15. tom. 1.

q. 55. ar. 3.

li. s. eth. c. 6. tom. 5.

q. p. ar. 4.

q. p. ar. 3. & 4.

hic multipliciter dubium. primo de qua reilitudine, seu bonitate est sermo, cum dicitur, quod aliquis habitus dat quod recte utatur facultate, an scilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obstat litera obiciens uisui Grammaticae non errorem in moribus, sed in Grammatica, barbarismum scilicet, & solocismum, ut patet in litera. si de bonitate propria illi habitui, nulla videtur inter habitus differentia. quilibet enim cum quis eo utitur, dat suam bonitatem actui apto nato suscipere illam bonitatem. Deinde dubium est propter diuersitatem uocabulorum, qua litera utitur, quid intendat cu dicit, quod dat quod semper recte operetur: & subaliis uerbis, quod recte utatur facultate, uel sub aliis uerbis, quod reddit bonum opus in actu: an scilicet intendat de opere in actu quod informat habitu, puta de locutione in actu respectu Grammaticae, concupiscentia respectu temperantiae &c. an de actu uoluntatis, qui uocatur uti, quo omnibus habitibus utitur, applicando eos ad operandum in actu cum uolumus: & rursus intendat semper, an cum utimur habitu illo. Si namque intendit semper, siue loquatur de uti, siue de opere, falsa manifeste est differentia: quia possum contra, & praeter quemcumque habitum acquisitum & infusum, uti & operari, ut patet in peccantibus. Si uero intendit de ipso opere quando utitur habitu, par quoque uideretur iudicium de arte & uirtute morali. Sicut namque contingit utentem Grammatica, quia non utitur totaliter ea, barbarizare: ita utentem iustitia uel temperantia, quia non totaliter utitur ea secundum aliquid deficere. Si autem intendit de uti ipso actu uoluntatis, aut respectu operis. & hoc non, quia nulla esset differentia. contingit enim uti concupiscentia contra uel praeter temperantiam quam habeo, sicut locutione contra Grammaticam, uel praeter eam: aut respectu habitus, & obstant tria. Primum est quod in litera dicitur, quod ista secunda perfectio est respectu operis in actu, prima autem est respectu operis in facultate, quod est esse in potentia. modo opus in actu ab opere in potentia non distinguuntur genere, immo sunt eiusdem speciei specialissima: uti autem & opus Grammaticae uel temperantiae distinguuntur genere, uel specie saltem, ut patet. ergo. Secundum est quod hoc, scilicet rectificare ipsum uti, non conuenit omnibus moralibus uirtutibus: quia nec fortitudini, nec temperantiae, quia sunt infra uoluntatem: & litera uult quod conueniat omnibus moralibus, dicendo, quia est iustus uel temperatus. & eadem ratio est de similibus. Tertium est, quia aut dat recte uti habitu, sic quod non potest illo uti & non recte: & hoc est exclusum, ex eo, quod prudens uti potest prudentia, & deficere in aliqua circumstantia, sicut Grammaticus barbarizare: aut quia dat recte uti, quando uult, & hoc etiam inuenitur in actibus deductis impedimentis organorum &c. & sic nulla esset differentia assignata.

¶ Ad hoc dicitur, quod hic est sermo de bonitate secundum illum habitum, & de uti, qui est actus uoluntatis. Nec refert utrum

fit subiectum uirtutis. Dicit enim Aug. in li. * de moribus Ecclesiae, quod omnis uirtus est amor, subiectum autem amoris non est intellectus, sed solus uis appetitiua: ergo nulla uirtus est in intellectu.

¶ 2 Præ. Virtus ordinatur ad bonum, sicut ex supradictis patet. * bonum autem non est obiectum intellectus, sed appetitiue uirtutis. ergo subiectum uirtutis non est intellectus, sed appetitiua uirtus.

¶ 3 Præ. Virtus est, que bonum facit habentem, ut Philosophus uis dicit: * sed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem, non enim propter scientiam, uel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non est subiectum uirtutis.

SED CONTRA est, quod mens maxime dicitur intellectus: subiectum autem uirtutis est mens, ut patet ex diffinitione uirtutis supra inducta. * ergo intellectus est subiectum uirtutis.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, * Virtus est habitus quo aliquis bene utitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno modo, in quantum per huiusmodi habitum acquirunt homini

ad actum uel habitum, utrum semper, uel quando utitur habitu, uel quando uult inter preteritis; nulla enim harum limitationum opus est. intendit enim author, quod differentia inter habitus in proposito hæc est, quod quidam sunt, quorum perficere non se extendit ad uti ipso habitu: quidam uero sic. uerbi gratia.

ni facultas ad bonum actum: sicut per habitum Grammaticae hæc hō facultatem recte loquedi, nō tū Grammatica facit, ut hō semper recte loquatur. pō. t. n. Grammaticus barbarizare, aut solocismum facere: & eadem rō est in aliis scientiis & artibus. Alio mō aliquis habitus non solum facit facultatem agendi, sed etiam facit, q̄ aliquis recte facultate utatur: sicut iustitia non solum facit q̄ hō sit prompta uoluntatis ad iusta operandum, sed etiam facit ut iuste operetur. Et quia bonum sicut & ens, non dicitur simpliciter aliquid secundum id, quod ē in potentia, sed secundum id qd̄ est in actu, iō ab hōi habitibus simpliciter dicitur homo bonū operari, & esse bonus, puta, quia est iustus uel temperatus: & eadē ratio est de similibus. Et quia uirtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, hōi habitus simpliciter dicitur uirtutes, quia reddunt bonū opus in actu, & simpliciter faciūt bonum habentem. Primi uero habitus non simpliciter dicitur uirtutes, quia non reddunt bonum opus, nisi in quadam facultate, nec simpliciter faciunt bonum habentem. nō. n. dicitur simpliciter aliq̄ hō bonus ex hoc,

tem aliquam moralem: scito quod in actibus potentiarū rōnabiliū (de his enim est sermo) ut habitum est considerare diuinitum est proportio ipsius actus ad ipsam potentiam (seu habitum). puta, locutionis ad imaginatiuam appetitumque motuum organi &c. & Grammaticam. alterum est uisus quo hæc principia a uoluntate libere applicata sunt ad hunc actum eliciendum. Nā quænamque potentia anime aut habitus ponent operatioes proprias in actu, nisi uoluntas applicaret eas, & eos ad eliciendas operatioes: ipsa enim est, quæ utitur omnibus, & hoc est uti, ut patet ex superius dictis in questione de uti. Dupliciter ergo comparatur operatio ad potentiam. Primo secundum se absolute, prout ipsa potentia est apta nata elicere talē actum. Secundo ad ipsammet potentiam, ut fiat sub uoluntate utente, seu applicante ipsam potentiam ad eliciendam operationem in actu secundo. & sic differentia in proposito habituum est, quod quidam habitus sunt perfectiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera, & hoc uocatur in litera, quod dant facultatem faciendi opus bonum, sed non perficiunt eadē potentias ut stant sub uoluntate utente: & istæ sunt artes & scientiæ, quarum non interest perficere usum, neque in uoluntate imperato, neque in potentis exequentibus ut sic. Quidam uero habitus perficiunt potentias non solum absolute, sed etiam ut uirtuales, siue operatiuæ, siue executiuæ: & hī sunt uirtutes morales, & dicuntur in litera dare non solum facultatem boni operis, sed rectum usum facultatis: quia perficiunt quod ad utrumque. Dicuntur etiam reddere opus bonum in actu: quia perficiunt usum, qui est immediata ratio, quod sint in actu. Ad euentiam autem solutionum dandarum questis, oportet recollere superius determinata: in primis cum dicitur, quod habitus dat facultatem, & dat rectum usum, non est intelligendum nisi eo modo quo habitus est natus dare. Nō enim habitus dat bonitatem cogendo ad illum, aut ita plene etiam immobiliter subiiciendo sibi potentiam, quod non possit in oppositum, sed per modum inclinantis. Vnde differentia consistit in hoc, quod ars

ex sua ratione non inclinatur voluntatem, aut aliquam potentiam ut subicit voluntati ad usum Grammaticae: quia nec respicit voluntatem aut potentias sic: moralis autem virtus ex propria ratione inclinatur voluntatem ad rectum sui usum, quamvis voluntas non sequatur quandoque huiusmodi inclinationes: & tunc peccat, & uirtus moralis culpatur, quia ab opere proprio, scilicet perfectione debita actui utendi deficit. minus enim perfecte habetur uirtus a qua subducitur actus, qui debet illi submitti.

Et ex hoc patet, quod oportet non limitare quando uiuunt, aut uult, aut non, semper &c. Ars. n. nunquam, moralis uirtus temperat se per modum inclinantis dat rectum usum sui, quia quandoque in idem redit applicate habitum actui, & actum supponere habitui: & similiter non uti habitui, aut subducere actum ab habitu, non refert utrum ad habitum uel actum uti referas &c. Ad primam obiectionem in oppositum contra hoc, quod intelligitur de uti illo habitu, dicitur quod licet uerum sit, quod operatio, quam perficit aliqua uirtus moralis, puta concupiscentia, differat specie ab uti concupiscentiae tamen libere exercitur ut sic, coincidit cum uti, immo est ipsum uti in executione potentia. unde magna requiritur ratio, ut figura dictionis, comparare concupiscentiam in actu, ad concupiscentiam in potentia: & comparare concupiscentiam libere exercit ut sic, ad concupiscentiam ut est in facultate concupiscentis. Argumentum n. primo modo procedit, & auctor loquitur secundo modo, unde uerbum auctoris nihil obstat proposito: quia uocat operationem in actu, non ipsam absolute, sed ipsam ut in actu, id est, secundum id, unde habet quod sit in actu, id est, secundum usum, ex hoc enim habet quod sit in actu, id est, secundum usum, scilicet ex usu est operatio in actu, comparat secundum perfectionem habitus potentiae, sicut actum potentiae: & uere sic est. Habitus enim dans solam facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia; habitus autem dans etiam rectum usum eius, dat bonitatem operationis in actu: quia usus constituit operationem in actu, quia est applicatio potentiae ad ipsam.

Ad secundum dicitur dupliciter. Primo, quod uirtutes in irascibili & concupisibili, scilicet temperantia & fortitudo, rectificant uti, quia stabilunt fines prudentiae regulatiue ipsius uti ex illis finibus ut principis: & sic extendunt se ad uoluntatem mediantem. Secundo, quod huiusmodi uirtutes rectificant uti, pro qua uirtus, ut est in uoluntate, sed ut est in ipsis potentis inferioribus: & ideo rectificant concupisibilem, ut subsunt usui uoluntatis. Ipsa autem uoluntas non eget rectificatione ad hoc, quia ex se determinata est ad rectitudinem omnis sui actus circa bonum

A fortitudinis & temperantiae, ut inferius dicitur. Ad tertium autem iam dictum est, quod dat per modum inclinantis, quod semper recte utatur: & non cum hac uel illa limitatione, quod non facit ars, cum hoc tamen fiat, ut dictum est, quod non utatur illo, quod agat contra, & praeter illum agat &c.

enim prudentia sit recta ratio agibilium, requiritur ad prudentiam quod homo se bene habeat ad principia huius rationis agendorum, quae sunt fines, ad quos bene se habet homo per rectitudinem uoluntatis, sicut ad principia speculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo sicut subiectum scientiae, quae est ratio recta speculabilium, est intellectus speculatiuus in ordine ad intellectum agentem: ita subiectum prudentiae est intellectus practicus in ordine ad uoluntatem rectam.

Ad primum ergo dicendum, quod uerbum Aug. intelligendum est de uirtute simpliciter dicta, non quod omnis talis uirtus sit simpliciter amor, sed quia dependet aliquantulum ab amore, in quantum dependet a uoluntate, cuius prima affectio est amor, ut supra dictum est. Ad secundum dicendum, quod bonum uniuersalius est finis eius: & ideo cum uerum sit finis intellectus, cognoscere uerum est bonus actus intellectus. Unde habitus perfectus intellectus ad uerum cognoscendum, uel in speculatiuis, uel in practicis, dicitur uirtus.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de uirtute simpliciter dicta. In eodem articulo aduerte subiectum fidei & prudentiae, ut in locis propriis fundamenta hic habeas, ubi tractabitur quicquid hinc difficultatis occurrerit. Et si uis uidere quomodo intellectus in ordine ad uoluntatem sit talium habituum subiectum, conspice naturam actuum propter quos ponuntur. Quia enim credere, est actus intellectus non absolute, sed a uoluntate moti, quia nullus credit nisi uolens, conueniens est, ut habitus fidei inclinans intellectum ad credendum, perfectio sit eius, ut a uoluntate mobilis. Et si militer, quia praecipue re actus est intellectus a uoluntate moti, ut superius in quaestione de imperio patet, oportet ut prudentia, cuius praecipuus & proprius actus est recte praecipere in agibilibus, sit perfectio intellectus non absolute, sed ut a uoluntate moti. & haec bene nota.

ARTICVLVS IIII.

De uirtute irascibilis & concupisibilis sint subiectum uirtutis.

Ad quartum sic procedit. Videtur, quod irascibilis & concupisibilis non possint esse subiectum uirtutis. Huiusmodi enim uires sunt communes nobis & brutis: sed nunc loquimur de uirtute secundum quod est propria homini. Sic enim dicitur uir-

dum recte rationi, non tamen habitus ille est proprie uirtus, quia non est habitus electiuus, nec inclinans ad rectas electiones.

Ad euidentiam huius mirum primo uidetur de hoc homine, cum fortitudinem & temperantiam uirtutes enumeratas in secundo Ethicorum posuerit aperte Aristot. in parte irrationali. quare non respondit Aristoteli. & similiter cum fundamentum suum fuerit argumentum a S. Thoma hic quarto loco factum, & solum, quare non confutauit responsionem. Dicit ergo cum Aristotele, & auctore, quod appetitus sensitius distinctus per irascibilem & concupisibilem, est subiectum uirtutis moralis propriae, temperantiae scilicet & fortitudinis, non in quantum communis est nobis & brutis, sed ut obediens rationi, & quod sibi conuenit distinctio uirtutis posita in secundo Ethicorum scilicet, quod est habitus electiuus, dupliciter. Primo, quia est principium electionis participatae in ipsa potentia inferiore: inclinans enim temperantia concupisibilem ad electam abstinentiam, ita quod non inclinatur solum ad abstinentiam, sed ad abstinentiam electam ut sic. & ratio est in promptu, quia perficit eam ut subsistat electioni sicut ante dictum est de usu. Electio enim licet sit partis superioris

Prima Secundae S. Thomae.

In eodem articulo aduerte subiectum fidei & prudentiae, ut in locis propriis fundamenta hic habeas, ubi tractabitur quicquid hinc difficultatis occurrerit. Et si uis uidere quomodo intellectus in ordine ad uoluntatem sit talium habituum subiectum, conspice naturam actuum propter quos ponuntur. Quia enim credere, est actus intellectus non absolute, sed a uoluntate moti, quia nullus credit nisi uolens, conueniens est, ut habitus fidei inclinans intellectum ad credendum, perfectio sit eius, ut a uoluntate mobilis. Et si militer, quia praecipue re actus est intellectus a uoluntate moti, ut superius in quaestione de imperio patet, oportet ut prudentia, cuius praecipuus & proprius actus est recte praecipere in agibilibus, sit perfectio intellectus non absolute, sed ut a uoluntate moti. & haec bene nota.

Super quaest. quinquagesima sexta articulum quartum.

In articulo 4. eiusdem 56. q. dubium occurrit ex Scoto in 3. sent. di. 3. negante in concupisibili, & irascibili, que in potentia partis sensitivae, uirtutes: & uolens quod licet possit concedi, quod in istis potentis sit aliquis habitus inclinans ad delectabiliter obsequendum recte rationi, non tamen habitus ille est proprie uirtus, quia non est habitus electiuus, nec inclinans ad rectas electiones.

Inf. ar. 1. ad 1. & 2. di. 4. q. 2. ar. 1. c. 2. & ueri. c. q. art. 4. per to. & ar. 10 ad 5.

habitu... rationem... ut subicit... voluntati... ad usum... Grammaticae... quia nec respicit... voluntatem... aut potentias... sic: moralis autem virtus... ex propria ratione... inclinatur voluntatem... ad rectum sui usum... quamvis voluntas... non sequatur... quandoque huiusmodi... inclinationes... & tunc peccat... & uirtus moralis culpatur... quia ab opere proprio... scilicet perfectione debita actui utendi deficit... minus enim perfecte habetur uirtus a qua subducitur actus... qui debet illi submitti... Et ex hoc patet... quod oportet non limitare... quando uiuunt... aut uult... aut non... semper &c... Ars. n. nunquam... moralis uirtus temperat se per modum inclinantis... dat rectum usum sui... quia quandoque in idem redit applicate habitum actui... & actum supponere habitui... & similiter non uti habitui... aut subducere actum ab habitu... non refert utrum ad habitum uel actum uti referas &c... Ad primam obiectionem in oppositum contra hoc... quod intelligitur de uti illo habitu... dicitur quod licet uerum sit... quod operatio... quam perficit aliqua uirtus moralis... puta concupiscentia... differat specie ab uti concupiscentiae tamen libere exercitur ut sic... coincidit cum uti... immo est ipsum uti in executione potentia... unde magna requiritur ratio... ut figura dictionis... comparare concupiscentiam in actu... ad concupiscentiam in potentia... & comparare concupiscentiam libere exercit ut sic... ad concupiscentiam ut est in facultate concupiscentis... Argumentum n. primo modo procedit... & auctor loquitur secundo modo... unde uerbum auctoris nihil obstat proposito... quia uocat operationem in actu... non ipsam absolute... sed ipsam ut in actu... id est... secundum id... unde habet quod sit in actu... id est... secundum usum... ex hoc enim habet quod sit in actu... id est... secundum usum... scilicet ex usu est operatio in actu... comparat secundum perfectionem habitus potentiae... sicut actum potentiae... & uere sic est... Habitus enim dans solam facultatem bene operandi... dat bonitatem operationis in potentia... habitus autem dans etiam rectum usum eius... dat bonitatem operationis in actu... quia usus constituit operationem in actu... quia est applicatio potentiae ad ipsam... Ad secundum dicitur dupliciter... Primo... quod uirtutes in irascibili & concupisibili... scilicet temperantia & fortitudo... rectificant uti... quia stabilunt fines prudentiae regulatiue ipsius uti ex illis finibus ut principis... & sic extendunt se ad uoluntatem mediantem... Secundo... quod huiusmodi uirtutes rectificant uti... pro qua uirtus... ut est in uoluntate... sed ut est in ipsis potentis inferioribus... & ideo rectificant concupisibilem... ut subsunt usui uoluntatis... Ipsa autem uoluntas non eget rectificatione ad hoc... quia ex se determinata est ad rectitudinem omnis sui actus circa bonum

p.p. q. 81. ar. 7.

li. 1. c. 5. r. 1.

q. 55. ar. 4.

c. 13. in fi.

q. 13. ar. 1.

c. 10. in prin. 10. 5.

D. 206.

ris ut principaliter eligentis, est tamen partium obsequentiū ut executiū, & ad hoc egent uirtute ut ad participabilem in eis electionem proprii actus determinata sint, & hoc est idem ei quod consequitur ei de actibus ut imperatis. Secundo, quia est principium electionis in uoluntate mediate, mediante. I. intentione, ut in litera dicitur. Cū enim qualis unusquisque est, talis finis ei uideatur, ut dicitur 3. Ethico. ex hoc, quod aliquis est talis ex bona dispositione temperantia, uidebitur ei medium in hōi passionibus finis bonus, & sic in illo formatur intentio talis boni. ex intentione aut finis subsequitur medio dicitur su prudentia ex stabilitate sine discurrētis conclusio electionis. & hæc est solutio literæ. Unde & habitus est electius in proprio subiecto electionis participat. & est inclinās ad bonas electiones, dando eorum principium, quod est intentio, finis, quæ in electione claudit, ut principium in conclusione.

SED CONTRA est, quod fortitudo ponitur esse in irascibili, temperantia autem in concupiscibili, unde Phil. dicit in 3. Ethic. * quod hæc uirtutes sunt irrationabilium partium.

RESPON. Dicendum, quod irascibilis & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundum se, in quantum sunt partes appetitus sensitui, & hoc modo non competit eis, quod sint subiectum uirtutis. Alio modo possunt considerari in quantum participant rationem per hoc, quod naturæ sunt rationi obedire, & sic irascibilis uel concupiscibilis potest esse subiectum uirtutis humane. Sic enim est principium humani actus, in quantum participat rationem, & in his potentijs necesse est ponere uirtutes. Quod enim in irascibili & concupiscibili sint aliquæ uirtutes, patet. Actus enim qui progreditur ab una potentia secundum quod est ab alia mota, non potest esse perfectus, nisi utraque potentia sit bene disposita ad actum, sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi est artifex sit bene dispositus ad agendum, & est ipsum instrumentum. In his igitur, circa quæ operatur irascibilis & concupiscibilis, secundum quod sunt a ratione motæ, necesse est ut aliquis habitus perficiens ad bene agendum sit non solum in ratione, sed etiam in irascibili & concupiscibili. Et quia bona dispositio potentia mouentis motæ attenditur secundum conformitatem ad potentiam mouentem: ideo uirtus, quæ est in irascibili, & concupiscibili, nihil aliud est quam quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

tus humana. non igitur humane uirtutis potest esse subiectum irascibilis & concupiscibilis quæ sunt partes appetitus sensitui; ut in primo dictum est. *

¶ 2 Præt. Appetitus sensituius est uis ut res organo corporali: sed bonum uirtutis non potest esse in corpore hominis. Dicit enim Apostolus Ro. 7. Scio quod non habitat in carne mea bonum. ergo appetitus sensituius non potest esse subiectum uirtutis.

¶ 3 Præt. Aug. probat in li. de moribus Ecclesiæ, * quod uirtus non est in corpore, sed in anima, eo quod per animam corpus regitur: unde quod aliquis corpore bene utatur, totum refertur ad animam. sicut si mihi auriga obtemperas, equos quibus præest, recte regit, hoc totum mihi debetur: sed sicut anima regit corpus, ita est ratio regit appetitum sensituum. ergo totum rationali parti debetur, quod irascibilis & concupiscibilis recte regantur; sed uirtus est qua recte uiuitur, ut supra dictum est. * uirtus igitur non est in irascibili, & concupiscibili, sed solum in parte rationali.

¶ 4 Præt. Principalis actus uirtutis moralis est electio, ut dicitur in 8. Ethicorum: * sed electio non est actus irascibilis, sed rationis, ut supra dictum est: ergo uirtus moralis non est in irascibili, & concupiscibili, sed in ratione.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod irascibilis & concupiscibilis secundum se consideratæ, prout sunt partes appetitus sensitui, communes sunt nobis & brutis sed secundum quod sunt rationales per participationem, ut obediunt rationi, sic sunt propria hominis: & hoc modo possunt esse subiectum uirtutis humane.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum uirtutis, sit tamen instrumentum uirtuosi actus, in quantum mouente ratione membra nostra exhibemus ad seruandam iustitiam; ita est irascibilis & concupiscibilis ex se quidem non habent bonum uirtutis, sed magis infectionem fomitis: in quantum uero conformantur rationi, sic in eis aggeneratur bonum uirtutis moralis.

AD TERTIUM dicendum, quod alia ratione regitur corpus ab anima, & irascibilis & concupiscibilis a ratione. Corpus enim ad nutum obedit animæ absque contradictione in his, in quibus natum est ab anima moueri. Unde Philosophus dicit in 1. Polit. * quod anima regit corpus despotico principatu, id est, sicut dominus seruum. & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non est uirtus, sed solum in anima. Sed irascibilis & concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi, sed habent proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnant. unde in eodem li. Philosophus dicit, * quod regit irascibilem & concupiscibilem principatu politico, quo. s. reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam uoluntatem: & propter hoc etiam oportet in irascibili & concupiscibili esse aliquas uirtutes, quibus bene disponantur ad actum.

AD QUARTUM dicendum, quod in electione duo sunt, scilicet intentio finis, quæ pertinet ad uirtutem moralem; & acceptio eius quod est ad finem, quod pertinet ad prudentiam, ut dicitur in 6. Ethico. * Quod autem habeat rectam intentionem finis circa passionem animæ, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis & concupiscibilis; & ideo uirtutes morales circa passionem, sunt in irascibili, sed prudentia est in ratione.

ARTICVLVS V.

Utrum uires apprehensiuæ sensitiuæ, sint subiectum uirtutis.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod in uiribus sensituius apprehensiuis interius possit esse aliqua uirtus. Appetitus enim sensituius potest esse subiectum uirtutis, in quantum obedit rationi: sed uires sensitiuæ apprehensiuæ interius rationi obediunt. ad imperium. non rationis operatur & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. ergo in his uiribus potest esse uirtus.

¶ 2 Præt. Sicut appetitus rationalis, qui est uoluntas, in suo actu potest impediri, uel est adiuuari per appetitum sensituum, ita est intellectus uel ratio potest impediri, uel etiam iuuari per uires prædictas. sicut ergo in uiribus sensituius appetitus potest esse uirtus, ita est in apprehensiuis.

¶ 3 Præt. Prædicta est quædam uirtus, cuius panem ponit Tullius memoriam in sua Rhetorica. * ergo

Super quali. quinta. q. 1. art. 1. uirtutum quintam.

1. Nar. 4. e. uislem 4. q. aduerte Nouit. propter rationem, quæ fit in corpore articulo li. duo. Primum, hæc duo repugnant, quod aliquis habens sit uirtus, & q. subiectum eius sit altera potentia ab illa, quæ est consummatum operis illius; ad quod perficiendum ponitur illa uirtus. Et repugnantia fundatur per hoc, quod uirtus sic reddit opus suum bonum, quod non committit opus illud uirtus habente suum pericere, malum e. ut littera breuiter dicitur ex hoc enim factum patet, quod si opus aliquod, ad quod ponitur uirtus, sit consummatum a potentia B, & uirtus illa ponatur in potentia A, quæ quædamque uirtus illa habeat.

beat. suū perficere in potentia. A. & actu eius adiuu opus illud male consummatur a potentia. B. oportet. ergo, si virtus illa debet illud opus bonum sic redere, vt non relinquatur quod fiat malus, quod sit in potentia consummatura operis, vt in subiecto. Secundum autem pro minore, qd vires interiores apprehensiuas dupliciter sumuntur. Primo secundum naturam, & sic a natura & non a virtute, nec habent determinatur. Alio modo vt subiecti rationis, & sic ordinantur ad intellectus perfectionem propter quod ipsi habitus qui sunt in his partibus, sunt preparatorii ad intellectus actum, & non sunt perfectissimi eorum ad proprios actus secundum se: & ideo in littera dicitur, quod cognitio veri ad quam ordinatur omnis virtus bonum cognitionis faciens, consummatur intellectu tantum: & propterea in his virtutibus nulla est virtus.

etiam in vi memoratiua pot esse aliqua virtus & eade rone in alijs interioribus apprehensiuis virtutibus. SED CONTRA est, quod omnes virtutes vel sunt intellectuales, vel morales, vt dicitur in 2. Ethic. * morales autem virtutes omnes sunt in parte appetitiua: intellectuales autem in intellectu, vel ratione, sicut patet in 6. Ethic. * nulla ergo virtus est in virtibus sensitiuis apprehensiuis interioribus. RESPON. Dicendum, qd in virtibus sensitiuis apprehensiuis interioribus ponuntur aliqui habitus: qd patet ex hoc qd recipiunt, qd Philosophus dicit in lib. de memoria, * qd i memoratio vni post aliam, operatur consuetudo, quae est quali quaedam natura. nihil a ut est aliud habitus consuetudinalis qd habitudo acquisita per consuetudinem, quae est in modū naturae. Vnde de virtute dicit Tullius in littera Rhet. * qd est habitus in modū naturae rōni consentaneus. In homine tñ id qd ex consuetudine acquiritur in memoria, & in alijs virtutibus sensitiuis apprehensiuis, nō est habitus per se, sed ad aliquid annexum habitibus intellectiue partis, vt supra dictum est. * sed tñ si qui sunt habitus in talibus virtutibus, virtutes tñ nō possunt virtus enim est habitus perfectus, quo nō cōtingit nisi bonum operari, vñ oportet, qd virtus sit in illa potentia, qd est consummatura boni operis: cognitio autem rōni nō consummatur in virtutibus sensitiuis apprehensiuis, sed hmoi vires sunt quasi preparatoriæ ad cognitionem intellectiua: & ideo in hmoi virtutibus nō sunt virtutes, quibus cognoscitur verū, sed magis in intellectu, vel rōne.

A quis habitus: sed de ipsa rōne voluntatis cū sit in ratione sicut Philosophus in 3. de anima, * est qd tendat in id quod est bonum secundum rationem, & ad quod ordinatur omnis virtus: quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum. virtus enim est habitus per modum naturae consentaneus rōni, vt Tullius dicit in sua Rhet. f ergo voluntas non est subiectum virtutis. ¶ 2 Præ. Omnis virtus aut est intellectualis, aut moralis, vt dicitur in 1. & 2. Ethic. * sed virtus intellectualis est sicut in subiecto in intellectu, & rōne, non aut in voluntate: virtus autem moralis est sicut in subiecto in irascibili & concupiscibili, quæ sunt irrationales per participationem. ergo nulla virtus est in voluntate sicut in subiecto. ¶ 3 Præ. Omnes actus humani, ad quos virtutes ordinantur, sunt voluntarij. si igitur respectu aliquorum humanorum actuum sit aliqua virtus in voluntate, pari rōne respectu oīum actuum humanorum erit virtus in voluntate. aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duæ virtutes: quod videtur inconueniens. voluntas ergo non potest esse subiectum virtutis. SED CONTRA est, qd maior perfectio requiritur in mouente, qd in moto: sed voluntas mouet irascibile & concupiscibile. multo ergo magis debet esse virtus in voluntate, qd in irascibili & concupiscibili. RESPON. Dicendum, qd cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficente ad bene agendum, qd quidem habitus est virtus, ubi ad hoc nō sufficit propria ratio potentie, oīs autem potentie propria ratio attenditur in ordine ad obiectum. vnde cū, sicut dictū est, obiectum voluntatis sit bonū rōnis voluntati proportionatum, quantum ad hoc nō indiget voluntas uirtute perficente: sed si qd bonum immineat homini uolendū, qd excedat proportionē uolentis siue quantum ad totā speciē humanā, sicut bonū diuinū, qd transcendit limites humanæ naturæ, siue quantum ad indiuiduū, sicut bonū pximi, ibi voluntas indiget uirtute. Et ideo hmoi uirtutes, quæ ordinant affectum hoīs in Deum, uel in proximum, sunt in uoluntate sicut in subiecto, ut charitas, iustitia, & huiusmodi.

proximi: & aliquis nō, scilicet respectu boni proprii, dubium occurrit ex Scoto in tertio sententiarum, distin. 33. contra secundam partem. putat enim quod temperantia & fortitudo in uoluntate sunt, & ibi proprię virtutes: in concupiscibili autem & irascibili nō sunt proprię virtutes: sed de hoc quantum ad concupiscibilem & irascibilem spectat, tractauimus. vnde relinquatur quantum ad uoluntatem distingere rationes & conclusiones. ¶ Est igitur dubium circa rationem allatam in littera, ad probandum quod in uoluntate non sit aliqua virtus ad proprium uolentis bonum. Primo, quia falsum videtur, quod uoluntas ex propria ratione sit sufficienter determinata ad bonum rationis proprium uolentis: quia si sic esset, uoluntas ut in pluribus, saltem eligeret tale bonum rationis: & rursus prompte, faciliter, & delectabiliter tale bonum eligeret: & rursus ad tale bonum eligendum recte eodē modo determinata esset: hæc sunt falsa, ergo. Sequela probatur: quia determinatio nature excludens habitum, supplet quicquid daret habitus in subiecto apto nato: & tanto melius, quanto habitus imitatur naturam: & non e conuerſo, falsitas autem consequentis experientia probatur: nā in nobis ipsis hæc experimur. Et ratione confirmatur: quia si uoluntas esset ex propria ratione determinata ad tale bonum, non opus esset continentie habitus in uoluntate. Si enim uoluntas ex se magis, aut æque determinata esset ad bonum tale, acsi haberet habitum uirtutis, & habendo habitum uirtutis, puta temperantie, non egeret continentia, ergo inclinata ex propria ratione non egeret continentia: sed per te egeret continentia. ergo uoluntas non

operari, vñ oportet, qd virtus sit in illa potentia, qd est consummatura boni operis: cognitio autem rōni nō consummatur in virtutibus sensitiuis apprehensiuis, sed hmoi vires sunt quasi preparatoriæ ad cognitionem intellectiua: & ideo in hmoi virtutibus nō sunt virtutes, quibus cognoscitur verū, sed magis in intellectu, vel rōne. AD PRIMUM ergo dicendum, quod appetitus sensitiuis se habet ad uoluntatem quæ est appetitus rationis, sicut motus ab eo. & ideo opus appetitiuæ virtutis consummatur in appetitu sensitiuo: & propter hoc appetitus sensitiuus est subiectum virtutis. virtutes autem sensitiuæ apprehensiuæ magis se habent ut mouentes respectu intellectus, eo qd phatasmata se habent ad aīam intellectiua, sicut colores ad visū, vt dicitur in 3. de aīa. * & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & pp hoc virtutes cognoscitiuæ sunt in ipso intellectu, vel rōne. & p hoc patet solutio ad secundū. AD TERTIUM dicendum, quod memoria non ponitur pars prudentiæ, sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quedam virtus per se: sed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ, vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod appetitus sensitiuis se habet ad uoluntatem quæ est appetitus rationis, sicut motus ab eo. & ideo opus appetitiuæ virtutis consummatur in appetitu sensitiuo: & propter hoc appetitus sensitiuus est subiectum virtutis. virtutes autem sensitiuæ apprehensiuæ magis se habent ut mouentes respectu intellectus, eo qd phatasmata se habent ad aīam intellectiua, sicut colores ad visū, vt dicitur in 3. de aīa. * & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & pp hoc virtutes cognoscitiuæ sunt in ipso intellectu, vel rōne. & p hoc patet solutio ad secundū. AD TERTIUM dicendum, quod memoria non ponitur pars prudentiæ, sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quedam virtus per se: sed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ, vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

AD PRIMUM ergo dicendum, qd ratio illa habet locum de uirtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipsius uolentis, sicut temperantia

Lib. 5. de anima, text. 42. tom. 2. Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante suam lib. Lib. 2. Ethic. cap. 1. tom. 5. Lib. 2. cap. 1. tom. 5.

ARTICVLVS VI.

Utrum uoluntas possit esse subiectum uirtutis.

AD SEXTVM sic proceditur. Vñ, qd uoluntas non sit subiectum aliquius uirtutis. Ad id enim quod conuenit potentie ex ipsa ratione potentie, nō requiritur ali-

AD PRIMUM ergo dicendum, qd ratio illa habet locum de uirtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipsius uolentis, sicut temperantia

Prima Secundæ S. Thomæ.

Super Questionis 16. Articulus sextus.

est ex se inclinata ad tale bonum. Deinde dubitatur, quia si voluntas determinata ex propria ratione, est ad bonum rationis, ergo nec virtus iustitiae in ea esset. Probatum sequela: quia bonum iustitiae est secundum rationem. & est proprium exercens iustitiam, iustitia enim bonum reddit habentem. & opus eius bonum: Deinceps arguit Scotus, quia cum iustitia sit virtus moralis & in voluntate, rationes quae militant de voluntate & virtute morali, non concludunt. Præterea voluntas est indeterminata non solum ad opposita obiecta, sed

In corp. art.

& fortitudo quæ sunt circa passiones humanas, & alia huiusmodi, ut ex dictis patet. *

AD SECUNDUM DICENDUM, quod rationale per participationem non solum est irascibilis & concupiscibilis, sed omnino, id est, uni-

versaliter appetitum. Respondetur, quod saltem assumitur quod ad hoc, quod voluntas ut iuncta sensui determinatur ad bonum in passionibus. Aliud est enim dicere, Voluntas ut iuncta sensui habet inclinationem ad bonum proprium passionum: aliud est dicere, Voluntas ut iuncta sensui habet, quod inclinatio sua naturalis terminetur ad bonum in passionibus. Primum enim significat quod coniunctio voluntatis ad partem sensitivam sit ratio, quod voluntas conveniat inclinationi talis. secundum autem quod coniunctio non sit ratio, quod inclinatio conveniat, sed quod inclinatio quam habet terminetur ad tale bonum, & primum quidem saltem est, formaliter loquendo: secundum autem verum. Ad cuius evidentiam scito, quod voluntati humane ex suo genere convenit, quod naturaliter inclinetur in proprium bonum tam sui, quam voluntatis superioris in q. 10. patet. hoc enim commune est omni voluntati: sed quod proprium bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus volentis, hoc est ex coniunctione voluntatis ad partem sensitivam. unde inclinatio ipsa voluntatis in proprium bonum secundum rationem in quacunque materia sit, est ei naturalis ex propria ratione: sed quod hæc sua inclinatio terminetur ad bonum in passionibus sensitivis habentibus voluntatem, est ex coniunctione voluntatis ad partem sensitivam. Est igitur in voluntate nostra, quantum ex parte voluntatis est, iustitiam determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundum rationem ipsius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitivam sortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus iungitur: & hæc intelligi sustinendo continentiam esse in voluntate, quod inferius dicitur. Si enim continentiam rationem ponitur, patet quod nulla est difficultas in proposito: & cum utrimque disputationem hanc habes, cuius est dicta conclusio non teneatur, multa tamen alia vera, & certa in ea dicta tenenda sunt.

Ad hoc dicitur, quod cum naturaliter amabile sit bonum, unicuique autem proprium, ut experientia testatur, consequens est, ut voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de divi. nom. bonum habentis sit secundum rationem esse, & hoc non conveniat habenti secundum appetitum sensitivum, oportet quod conveniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus alius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huic addatur proprietatis, concluditur quod proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduere, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinam quantum est ex se ad proprium volentis bonum secundum rationem: & aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter hæc distantia, ut ex hac radice omnia fere solvenda sint, ut nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sordes esset determinatus, ita quod non egeret habitu ad medium rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperatiæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes: sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur, & quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed concurrens parte sensitiva naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis freno: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quod ut in pluribus eligamus talia bona, aut quod prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quod voluntas quantum est ex se, recte se habeat ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id uero, quod de continentia obijciunt, dicitur quod continentia non egeret voluntas, ut inclinet in quantum in se est in tale bonum, sed ut resistat insurgentibus passionibus sensitivi appetitus. Et si contra hoc instetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in unum oppositorum, & reliquo resistit: & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciam, quam determinatio habitus. Constat autem quod si voluntas esset habitata, non egeret continentia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quod determinatio naturæ non est minus efficaciam, quam determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quam determinatio habitus acquisiti, & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulsi insurgentia contraria: naturalis autem determinatio non, unde assimilatur habitui infuso potius quam acquisito. Ad primum autem dicitur, quod voluntas sumitur dupliciter. Vno modo, ut coniuncta contrario appetitui sensitivo: & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa ut coniuncta contrario appetitui, non est determinata ad tale bonum, pro tanto impedibilis est attendenda in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, ut sic egeret habitu ad resistendum huiusmodi

impedimentis. Et si hic instetur, quia voluntas ut iuncta appetitui sensitivo est determinata ad bonum in passionibus appetitus sensitivi per te: & voluntas ut iuncta appetitui sensitivo, egeret habitu ad resistendum passionibus etiam per te. ergo saltem est, quod voluntas est ex se determinata ad tale bonum, & iuncta sensui egeret habitu: sed ut iuncta appetitui sensitivo habet virtutem, & sic omnia sumuntur, quia voluntas separata non est determinata ad bonum eligendum in passionibus, ut patet in angelis, & ex ratione: quia non est

uerfaliter appetitum dicitur in primo Ethicorum: * sub appetitui autem comprehenditur voluntas. & ideo si qua virtus est in voluntate, erit moralis, nisi sit Theologica, ut infra patebit. †

proprium bonum volentis. Respondetur, quod saltem assumitur quod ad hoc, quod voluntas ut iuncta sensui determinatur ad bonum in passionibus. Aliud est enim dicere, Voluntas ut iuncta sensui habet inclinationem ad bonum proprium passionum: aliud est dicere, Voluntas ut iuncta sensui habet, quod inclinatio sua naturalis terminetur ad bonum in passionibus. Primum enim significat quod coniunctio voluntatis ad partem sensitivam sit ratio, quod voluntas conveniat inclinationi talis. secundum autem quod coniunctio non sit ratio, quod inclinatio conveniat, sed quod inclinatio quam habet terminetur ad tale bonum, & primum quidem saltem est, formaliter loquendo: secundum autem verum. Ad cuius evidentiam scito, quod voluntati humane ex suo genere convenit, quod naturaliter inclinetur in proprium bonum tam sui, quam voluntatis superioris in q. 10. patet. hoc enim commune est omni voluntati: sed quod proprium bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus volentis, hoc est ex coniunctione voluntatis ad partem sensitivam. unde inclinatio ipsa voluntatis in proprium bonum secundum rationem in quacunque materia sit, est ei naturalis ex propria ratione: sed quod hæc sua inclinatio terminetur ad bonum in passionibus sensitivis habentibus voluntatem, est ex coniunctione voluntatis ad partem sensitivam. Est igitur in voluntate nostra, quantum ex parte voluntatis est, iustitiam determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundum rationem ipsius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitivam sortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus iungitur: & hæc intelligi sustinendo continentiam esse in voluntate, quod inferius dicitur. Si enim continentiam rationem ponitur, patet quod nulla est difficultas in proposito: & cum utrimque disputationem hanc habes, cuius est dicta conclusio non teneatur, multa tamen alia vera, & certa in ea dicta tenenda sunt.

Ad hoc dicitur, quod cum naturaliter amabile sit bonum, unicuique autem proprium, ut experientia testatur, consequens est, ut voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de divi. nom. bonum habentis sit secundum rationem esse, & hoc non conveniat habenti secundum appetitum sensitivum, oportet quod conveniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus alius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huic addatur proprietatis, concluditur quod proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduere, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinam quantum est ex se ad proprium volentis bonum secundum rationem: & aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter hæc distantia, ut ex hac radice omnia fere solvenda sint, ut nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sordes esset determinatus, ita quod non egeret habitu ad medium rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperatiæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes: sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur, & quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed concurrens parte sensitiva naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis freno: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quod ut in pluribus eligamus talia bona, aut quod prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quod voluntas quantum est ex se, recte se habeat ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id uero, quod de continentia obijciunt, dicitur quod continentia non egeret voluntas, ut inclinet in quantum in se est in tale bonum, sed ut resistat insurgentibus passionibus sensitivi appetitus. Et si contra hoc instetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in unum oppositorum, & reliquo resistit: & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciam, quam determinatio habitus. Constat autem quod si voluntas esset habitata, non egeret continentia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quod determinatio naturæ non est minus efficaciam, quam determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quam determinatio habitus acquisiti, & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulsi insurgentia contraria: naturalis autem determinatio non, unde assimilatur habitui infuso potius quam acquisito. Ad primum autem dicitur, quod voluntas sumitur dupliciter. Vno modo, ut coniuncta contrario appetitui sensitivo: & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa ut coniuncta contrario appetitui, non est determinata ad tale bonum, pro tanto impedibilis est attendenda in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, ut sic egeret habitu ad resistendum huiusmodi

Ad hoc dicitur, quod cum naturaliter amabile sit bonum, unicuique autem proprium, ut experientia testatur, consequens est, ut voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de divi. nom. bonum habentis sit secundum rationem esse, & hoc non conveniat habenti secundum appetitum sensitivum, oportet quod conveniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus alius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huic addatur proprietatis, concluditur quod proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduere, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinam quantum est ex se ad proprium volentis bonum secundum rationem: & aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter hæc distantia, ut ex hac radice omnia fere solvenda sint, ut nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sordes esset determinatus, ita quod non egeret habitu ad medium rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperatiæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes: sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur, & quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed concurrens parte sensitiva naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis freno: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quod ut in pluribus eligamus talia bona, aut quod prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quod voluntas quantum est ex se, recte se habeat ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id uero, quod de continentia obijciunt, dicitur quod continentia non egeret voluntas, ut inclinet in quantum in se est in tale bonum, sed ut resistat insurgentibus passionibus sensitivi appetitus. Et si contra hoc instetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in unum oppositorum, & reliquo resistit: & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciam, quam determinatio habitus. Constat autem quod si voluntas esset habitata, non egeret continentia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quod determinatio naturæ non est minus efficaciam, quam determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quam determinatio habitus acquisiti, & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulsi insurgentia contraria: naturalis autem determinatio non, unde assimilatur habitui infuso potius quam acquisito. Ad primum autem dicitur, quod voluntas sumitur dupliciter. Vno modo, ut coniuncta contrario appetitui sensitivo: & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa ut coniuncta contrario appetitui, non est determinata ad tale bonum, pro tanto impedibilis est attendenda in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, ut sic egeret habitu ad resistendum huiusmodi

Ad obiectiones autem ex Scoto sumptas, non quod ipse asserat eas contra S. Thom. sed quoniam ipse, ut dictum est, dissentiat a S. Thom. & has rationes contra oppositam positionem asserit, cuius rationes licet non sint nostræ, ueruntamen ut Notitiam cauti sint, proderunt. Ad primum ergo dicitur, quod rationes militantes de moralibus uirtutibus circa passiones, non militent de iustitia: quia bonum illarum est proprium volentis, iustitiam uero alterum. Ad secundum dicitur, quod quia bonum rationis in passionibus est medium secundum rationem, & non secundum rem in passionibus, ut patet in 3. Ethicorum. & medium rationis non attenditur secundum quantitatem intentionem solam, sed secundum omnes circumstantias, scilicet quando oportet, ubi, propter quid &c. & in hoc manifeste includitur recte eligere: ideo voluntas determinata ex propria ratione ad bonum secundum rationem in passionibus est eo ipso eodem modo determinata ad recte eligere. eiusdem enim rationis est inclinatio ad utrumque & defectus in altero alteri defectum inducit. Ad tertium dicitur, quod est manifeste sophisma, concessio enim, sicut uerum est, quod in voluntate ex frequentibus rebus electionibus fit habitus uirtutis, non sequitur: ergo ex frequentibus electionibus fit habitus uirtutis, scilicet materiam, scilicet passiones proprias fit in voluntate habitus uirtutis, ut patet. Et ratio Physica est: quia voluntas non est determinabilis ex se, sed determinata ad tale bonum, quod frequenter eligi: habitus autem talis uirtutis non est natus fieri nisi

Ad hoc dicitur, quod cum naturaliter amabile sit bonum, unicuique autem proprium, ut experientia testatur, consequens est, ut voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de divi. nom. bonum habentis sit secundum rationem esse, & hoc non conveniat habenti secundum appetitum sensitivum, oportet quod conveniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus alius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huic addatur proprietatis, concluditur quod proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduere, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinam quantum est ex se ad proprium volentis bonum secundum rationem: & aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter hæc distantia, ut ex hac radice omnia fere solvenda sint, ut nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sordes esset determinatus, ita quod non egeret habitu ad medium rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperatiæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes: sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonum ponitur, & quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed concurrens parte sensitiva naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis freno: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quod ut in pluribus eligamus talia bona, aut quod prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quod voluntas quantum est ex se, recte se habeat ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id uero, quod de continentia obijciunt, dicitur quod continentia non egeret voluntas, ut inclinet in quantum in se est in tale bonum, sed ut resistat insurgentibus passionibus sensitivi appetitus. Et si contra hoc instetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in unum oppositorum, & reliquo resistit: & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciam, quam determinatio habitus. Constat autem quod si voluntas esset habitata, non egeret continentia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quod determinatio naturæ non est minus efficaciam, quam determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quam determinatio habitus acquisiti, & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulsi insurgentia contraria: naturalis autem determinatio non, unde assimilatur habitui infuso potius quam acquisito. Ad primum autem dicitur, quod voluntas sumitur dupliciter. Vno modo, ut coniuncta contrario appetitui sensitivo: & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa ut coniuncta contrario appetitui, non est determinata ad tale bonum, pro tanto impedibilis est attendenda in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, ut sic egeret habitu ad resistendum huiusmodi

nisi in subiecto ap-
nato, scilicet determi-
nato.
¶ Ad quartum iam pa-
ter responso, quod
nuper conuersus, qua-
tum est ex parte uolun-
tatis secundum se
prompte, facilliter eli-
geret bonum in pas-
sionibus: simpliciter
autem ipse nolens, dif-
ficile eligit propter
habitus priores dere-
lictos. Nam enim di-
ctum est, quod d' ineli-
natio hanc uoluntatis
intrinseca assimilatur
habitu inuiso, quem
experimur non au-
ferre a nobis difficul-
tatem bene operan-
di: quamvis quantum
est ex parte ipsius, &
prompte, facilliter, &
delectabiliter deo ope-
rari.

AD TERTIUM dicendum, qd
quedam uirtutes ordinantur ad
bonū passionis moderate, quod
est proprium huius, uel illius ho-
minis: & in talibus non est neces-
sarium, qd sit aliqua uirtus in uolun-
tate, cum ad hoc sufficiat natu-
ra potentie, ut dictū est. * sed hoc
solum necessarium est in illis uir-
tutibus, quæ ordinantur ad aliqd
bonum extrinsecum.

QVAESTIO LVII.

De distinctione uirtutum intellectu-
alium, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum
est de distinctione uirtutu-
um. Et primo, quantum ad
uirtutes intellectuales. Se-
cundo, quantum ad morales. Ter-
tio, quantum ad theologicas.

CIRCA primum queruntur sex.
¶ Primo, Vtrum habitus intelle-
ctuales speculatiui sint uirtutes.
¶ Secundo, Vtrum sint tres, scilicet sa-
pientia, scientia & intellectus.
¶ Tertio, Vtrum habitus intelle-
ctuales, qui est ars, sit uirtus.
¶ Quarto, Vtrum prudentia sit uir-
tus distincta ab arte.
¶ Quinto, Vtrum prudentia sit uir-
tus necessaria homini.
¶ Sexto, Vtrum enbulia, synesis,
& gnome sint uirtutes adiunctæ
prudentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint uirtutes.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, qd habitus
intellectuales speculatiui non sint uirtutes.
Virtus enim est habitus operatiuus, ut supra dictum
est: sed habitus speculatiui non sunt operatiui, di-
stinguitur. n. speculatiuum a practico, i. operatiuo. er-
go habitus intellectuales speculatiui nō sūt uirtutes.
¶ 2. Prat. Virtus est eorum p quæ sit homo felix, siue
beatus, eo qd felicitas est uirtutis primum, ut dicitur
in 1. Ethic. * sed habitus intellectuales non conside-
rant actus humanos, aut alia bona humana, per quæ
homo beatitudinem adipiscitur, sed magis res natu-
rales & diuinas, ergo huiusmodi habitus uirtutes di-
ci non possunt.
¶ 3. Prat. Scientia est habitus speculatiuus: sed scientia,
& uirtus distinguuntur sicut diuersa genera nō sub-
alternatiua posita, ut patet per Philoso. in 4. Top. * er-
go habitus speculatiui non sunt uirtutes.

SED CONTRA. Soli habitus speculatiui conside-
rant necessaria, quæ impossibile est aliter se habere:
sed Philosoph. ponit in 6. Ethic. * quasdam uirtutes
intellectuales in parte animæ, quæ considerat neces-
saria, quæ non possunt aliter se habere. ergo habitus
intellectuales speculatiui sunt uirtutes.

RESPON. Dicendum, qd cum omnis uirtus dicat
in ordine ad bonum, sicut supra dictum est: * duplici
ratione aliquis habitus dicitur uirtus, ut supra di-
ctum est. * Vno modo, quia facit facultatē bene ope-

randi; alio modo quia cum facultate facit etiam u-
sum bonum: & hoc sicut supra dictum est, pertinet
solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appeti-
tiuam, eo qd uis appetitiua anime est quæ facit uti
omnibus potentiis & habitibus. Cum igitur habitus
intellectuales speculatiui non perficiant partem appeti-
tiuam, nec aliquo modo ipsam respiciant, sed so-
lam intellectiuam, possunt quidem dici uirtutes, in-
quantum faciunt facultatem bonæ operationis, quæ
est consideratio ueri: hoc enim est bonum opus intel-
lectus, non tamen dicuntur uirtutes secundo mo-
do, quasi facientes bene uti potentia, seu habitu. Ex
hoc enim quod aliquis habet habitum scientiæ specu-
latiue, non inclinatur ad utendum, sed fit potens
speculari uerum in his, quorum habet scientiam, sed
quod utatur scientia habita, hoc est mouente uolun-
tate. Et ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem, ut cha-
ritas uel iustitia, facit et bene uti huiusmodi specula-
tiuis habitibus: & secundum hoc et in actibus ho-
rum habituum potest esse meritum, si ex charitate
fiant, sicut Greg. dicit in 6. Moral. * quod contempla-
tiua est maioris meriti, quam actiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod duplex est o-
pus, exterius & interius practicum ergo uel opera-
tiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumit
ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem ha-
bitus speculatiuus; sed tamen habet ordinem ad inte-
rius opus intellectus, quod est speculatiuum uerum, & se-
cundum hoc est habitus operatiuus.

AD SECVDVM Dicendum, quod uirtus est ali-
quorum dupliciter. Vno modo sicut obiectorum,
& sic huiusmodi uirtutes speculatiue nō sunt corū,
per quæ homo fit beatus, nisi forte secundum quod
ly, per, dicit causam efficientem, uel obiectum com-
pletæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summū
speculabile. Alio modo dicitur esse uirtus aliquorum sicut
actuum, & hoc modo uirtutes intellectuales sunt eorū
p qd hō fit beatus, tum quia actus harū uirtutum pos-
sunt esse meritorii, sicut dictum est: * tū et quia sunt
quædam inchoatio perfectæ beatitudinis. quæ in cō-
templatione ueri consistit, sicut supra dictum est. †

AD TERTIUM Dicendum, qd scientia diuiditur con-
tra uirtutem secundo modo dictam, quæ pertinet
ad uim appetitiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint tantum tres habitus intelle-
ctuales speculatiui, scilicet, sapien-
tia, scientia, & intellectus.

AD SECVDVM sic procedi-
tur. Videtur, qd inconueniē-
ter distinguuntur tres uirtu-
tes intellectuales speculatiue, scilicet sa-
pientia, scientia, & intellectus. Spe-
cies. n. non debet condiuidi geni-
ris; sed sapientia est qdā scientia, ut
dicitur in 6. Ethic. * ergo sapientia
non dēt condiuidi scientiæ in nu-
mero uirtutum intellectualium.

¶ 2. Prat. In distinctione potentia-
rum, habituum, & actuum, qd atē
ditur secundum obiecta, attendit
principaliter distinctio, quæ est se-
cundum rationem formalem ob-
iectorum, ut ex supradictis patet †
non ergo diuersi habitus debent
distingui secundum materiale
Prima secundæ S. Thomæ

q. 56. ar. 3.

D. 1185.

c. 58. post me.
& c. 26.

In corp. art.

q. 3. ar. 8.

¶ Super Quest. quin-
quagesima articuli
secundum.

In 1. q. 68. art.
7. cor. & 2. 2.
q. 4. ar. 8. co.
& q. 47. ar. 5.
co. & princ.
pl. ar. 2. cor.
& 2. cont. ca.
44. n. & uir.
q. 1. ar. 12. co.
& ar. 13. cor.
lib. 6. eth. 6.
7. 10. 5.

q. 53. ar. 2.